

HISTÒRIA DE CATALUNYA

Tema XIX: Altre cop la força bruta: la guerra incivil.

3 de març de 2011

Des de el triomf electoral de les esquerres, és conspirà per una part de la dreta, espanyola i catalana, la gestió d'un cop d'estat que posés fi de manera ràpida, al govern de centre - esquerra, a poc a poc dominat pels socialistes i on figuraven també ministres de tendències anarquistes i nacionalistes catalans i bascos. Un conglomerat amb profundes diferències ideològiques i on el punt de coincidència era el seu rebuig a les dretes més espanyolistes.

Tampoc el conglomerat del Bloc Nacional era homogeni: republicans burgesos, monàrquics dividits entre alfonsins i carlins, feixistes, oportunistes del partit radical de Lerroux. Entre l'exèrcit i els cossos de seguretat també hi havien grans diferències i en els primers moments de l'esclat de la sublevació, en moltes casernes hagueren conflictes que ocasionaren afusellaments de soldats, oficials i fins i tot generals que, basant-se en el jurament de lleialtat a la Constitució i la República, refusaren de sumar-s'hi a l'aixecament.

L'història oficial dels anys de la dictadura assegurava que l'aixecament és produït per l'assassinat del cap de l'oposició, José Calvo Sotelo, per part de guàrdies d'assalt, en la matinada del 13 de juliol. En realitat, feia molt de temps que és conspirava, essent el general Sanjurjo, exiliat a Portugal, país llavors dominat per la fèrria dictadura pro feixista d'Oliveira Salazar, el cap suprem i el general Emilio Mola, "el director", dins de l'estat.

Calia incorporar al general Franco, el més prestigiós entre el cos de l'exèrcit destacat al Marroc, que constituïa el millor preparat i equipat. Franco però, és trobava destinat a les Canàries i calia transportar-lo fins al Marroc per via aèria. Un complotat, Juan de la Cierva, fou l'encarregat de comprar un avió, el "Dragon Rapide" a Anglaterra, un bimotor que havia estat del príncep de Gales, el pro nazi Eduard Windsor. Aquesta gestió s'inicià el 5 de juliol per part de Juan Ignacio Luca de Tena, director del diari ABC.

A la resta d'Europa, el record de la tragèdia que representà la I guerra mundial, havia produït un desig de pau a tota costa. Ni les agressions italianes a Abissínia i Albània, ni la militarització d'Alemanya violant el tractat de Versalles havien convençut a les democràcies occidentals del perill dels totalitarismes que l'amenaçaven, car continuava la desconfiança cap a la III Internacional proletària i, especialment els britànics veien a la URSS com l'amenaça i pensaven que l'Alemanya de Hitler i l'Itàlia de Mussolini, visceralment anticomunistes, podien representar el dic que els defensés de l'onada revolucionària. Aquest temor explica el perquè la propaganda dels alçats contra la república tingué èxit al presentar aquesta com una èmula dels soviets. Fins i tot, des de el primer moment, la denominació de "roigs" i "bolxevics" als republicans ajudava en aquesta idea quan cal fer palès que en els primers moments, els veritables "roigs" eren una minoria dins de l'heterogènia composició dels republicans i entre aquests, hi havia els intel·lectuals més prestigiosos, membres de la burgesia catalana, catòlics sincers de caire nacionalista i importants sectors de les classes mitjanes i de la pagesia de l'Unió de Rabassaires. Però l'aixecament militar finançat pels grans terratinents i financers com Cambó o per contrabandistes enriquits com Joan March i amb el suport dels jerarques de l'església catòlica, donà protagonisme a les masses obreres que, com un allau, s'imposaren en un ambient de caos, a tota organització i disciplina. Aquestes masses humanes, desposseïdes i maltractades de feia segles, posseïdes d'un afany de venjança i de la imposició d'un nou ordre social, si bé tingueren un comportament heroic a les primeres hores, fou presa fàcil de la demagògia de líders improvisats, alguns moguts per la rancúnia, d'altres, agitadors professionals típics de totes les reraguardes, i també per agents de la rebel·lió per tal de desacreditar l'ordre legal i amb ell, el règim republicà. De tot això hi hagué a partir del 18 de juliol de 1936.

L'aixecament militar preveia una ràpida ocupació del poder. Segons les instruccions de Mola, calia que fos sagnant i s'actués amb tota la violència possible per terroritzar la població. Calia també eliminar des de el primer moment a tot aquell, civil o militar, que s'oposés, encara que fos pacíficament, al cop d'estat. I això és complí amb escreix.

A Catalunya, els rumors de l'imminència d'un cop d'estat eren insistents i malgrat la calma, l'ambient era tens. El general Llano de la Encomienda, capità general, era defensor de la legalitat i el capità López Varela coordinava l'acció a l'espera del general Goded que, des de Ciutat de Mallorca, tenia ordres de fer-se càrrec del cop a Barcelona.

Al conèixer-se el cop al Marroc, els dirigents obrers redoblaren la vigilància sobre les casernes i els punts claus i en la tarda del dissabte, 18 de juliol, demanaren a la Generalitat l'entrega d'armes, que Companys no accedí. Membres d'aquestes milícies es procuraren armes dels vaixells ancorats al port i dels robatoris a les armeries. La força pública, per ordres de Companys, volgué desarmar-los, provocant una greu tensió i el perill d'un enfrontament que resolgueren els dirigents de la CNT, Durruti i Garcia Oliver, al accedir a una entrega parcial que en hores subsegüents compensaren en algunes casernes dels guàrdies d'assalt, comissaries dels mossos d'esquadra i dels serenos, que repartiren les armes existents dels seus arsenals.

A les quatre de la matinada del diumenge, dia 19, els soldats de les casernes del Bruc, Lepant, Sant Andreu i Drassanes, foren despertats i després d'un ranxo extraordinari regat amb conyac a dojo, foren informats que anaven de maniobres i desfilada per Barcelona amb motiu de la inauguració dels Jocs Olímpics socialistes que és celebrava aquell dia. S'afegiren a aquesta desfilada uns dos-cents civils, falangistes, carlins o afiliats a "Acción Española" que foren armats i equipats. Els soldats ignoraven, majorment, que anaven a participar en un cop d'estat. La guarnició de Barcelona constava d'uns 13.000 efectius.

El gran error dels colpistes fou que subestimaren la capacitat combativa del poble barceloní, la confiança en la disciplina dels soldats de lleva i, malgrat la negativa dels caps de la guàrdia civil, el general Aranguren i el coronel Escobar, fidels al govern, a secundar el cop d'estat, confiaven, almenys, en llur neutralitat.

En algunes casernes, com a Sant Andreu, els soldats es revoltaren contra els oficials i obriren els arsenals als milicians i aviat els sollevats es trobaren encerclats. Algunes columnes pogueren arribar fins la plaça Catalunya i prendre l'edifici de la Telefònica, un dels objectius claus i la plaça es convertí en un camp de batalla. Altra columna, fou aturada al carrer Pau Clarís i els soldats desertaren, mentre els paisans prenién a l'assalt les peces d'artilleria i metralladores. A mig matí els carrers s'omplien de morts i llavors la guàrdia civil es posava al costat del poble. Els veterans sindicalistes no s'ho acabaven de creure: els seus enemics tradicionals combatien colze a colze amb ells.

Al migdia arribava al port, en un hidroavió, el general Goded per fer-se càrrec del comandament, procedent de Mallorca on s'havia imposat a les autoritats republicanes, la situació però estava perduda per als rebels, que només resistien encara a Capitanía, a les Drassanes i al convent de Pompeia. Perduts aquests punts, al dia següent, dilluns, Goded s'entregà. Aquests dos dies de follia causà més de cinc-cents morts a Barcelona i prop de tres mil ferits greus.

A Tarragona, el governador militar es negà al cop i a Lleida i Girona, si bé en un principi els militars declararen l'estat de guerra, abandonats pels soldats i cercats per les milícies obreres, aviat foren empresonats. Catalunya, dons, es declarà per la República.

El dilema de les esquerres: ¿Primer la guerra i després la revolució? O ¿primer la revolució per guanyar la guerra?

La victòria contra el cop d'estat enfortia a les organitzacions obreres i debilitava considerablement el control del govern. El caos generat per l'enfrontament armat,

l'ensorrament de l'autoritat i la distribució massiva d'armament sense cap tipus de control, a més del arravatat en combat, constituí el principal problema a resoldre. Els principals dirigents de totes les organitzacions i partits intentaren canalitzar dins d'un ordre jurídic que resultà impossible d'imposar, el furor popular, proliferaren agitadors que aconseguiren arrossegar a les masses amb discursos incendiàries i és produïren saqueigs, incendis i assassinats, principalment d'esglésies i centres religiosos, d'eclesiàstics, com el bisbe de Barcelona i de gent considerada com afecte als colpistes. Els dirigents polítics i sindicals, desbordats, condemnaven aquestes accions però en les primeres setmanes fou impossible un mínim de control i durant prop de quatre mesos hagué un règim que podríem anomenar de terror, per part de grups irregulars pertanyents en la major part a la FAI i a oportunistes de tot tipus.

Per raons de la força adquirida, calgué donar entrada als governs central i català a membres de les organitzacions obreres: socialistes moderats i revolucionaris, comunistes, stalinistes i trotskistes, anarquistes de la CNT i de la FAI, totes amb objectius finals divergents. El perill comú els havia unit i passat aquest, aviat cadascuna intentà seguir el seu programa. Mentre això passava al cantó republicà, en el "nacional" s'imposà un comandament únic fent servir la màxima violència per mitjà l'eliminació física dels dissidents, i en el republicà foren constants els conflictes entre les diverses corrents fins desembocar en episodis sagnants com els de maig de 1937 a Barcelona o el de març de 1939 a Madrid.

De cop i volta, els anarquistes, enemics ideològics del concepte d'estat, és trobaren amb responsabilitats de govern al capdavant d'importants ministeris i conselleries. Era el primer cop que els deixebles de Bakunin assolien aquestes responsabilitats i decidiren aplicar un programa de col·lectivitzacions. Molts empresaris industrials havien fugit o mort en els primers dies i els que romangueren continuaren la tasca sota el control dels comitès dels treballadors. I l'indústria, adaptada a les necessitats militars, continuà funcionant convertint-se Catalunya en l'arsenal dels republicans.

S'havien organitzat uns Jocs Olímpics socialistes a Barcelona com a resposta als oficials de Berlín, on és feia una apologia del nazisme i de la superioritat de la raça ària. Aquests jocs havien concentrat un bon nombre d'atletes, entre ells molts dissidents alemanys i italians. El 18 de juliol calgué suspendre'ls i foren molts els atletes estrangers que s'incorporaren a les milícies fins constituir una unitat de combat, la "Brigada Taëlman" integrada per alemanys, l'antecedent de les "Brigades Internacionals".

Els anarquistes (CNT i FAI), juntament amb el POUM d'Andreu Nin, organitzaren llurs milícies per combatre l'insurrecció triomfant a l'Aragó. Molts anarquistes eren d'origen aragonès i fou així com tropes improvisades amb escassa formació militar, amb un equip precari i mal armats, sense artilleria ni aviació, anaren a topar amb tropes ben equipades i amb cobertura aèria. Establert el front molt a prop d'Osca i de Saragossa, aquests milicians pretengueren fer la revolució social mentre és feia la guerra. En aquest primer any, l'enfrontament entre el PSUC socialista i comunista, i Esquerra Republicana, menestral i petit burgesa per una banda i per l'altra, la CNT-FAI i POUM per l'altra, debilità l'acció militar i les milícies del front d'Aragó abandonades a la seva sort, car el control de l'armament estava fora del seu abast, controlat fèrriment pels comunistes del PSUC.

L'ingerència estrangera.

Des de el primer moment del cop d'estat, és feu palesa l'intervenció de les potències de l'eix a favor del colpistes, davant l'indiferència quan no la complicitat de les democràcies. Ja a les darreries de juliol, avions alemanys i italians protegiren i participaren el pas per l'estret de les unitats militars, legionaris i mercenaris berbers cap al territori peninsular. Posteriorment, unitats navals militars d'aquestes potències, col·laboraren en el bloqueig de

les costes i fins i tot efectuaren accions armades com el bombardeig d'Almeria. En el mes d'agost, la Generalitat organitzà una expedició per recuperar l'illa de Mallorca escoltada pel veterà cuirassat "Jaume I". D'immediat, el règim italià envià a l'illa un fort contingent militar, aeri i naval i és digué que el seu cap, el comte Rossi, s'havia convertit en el virrei de Mallorca. Desembarcat el cos expedicionari a les costes, fou fustigat per l'aviació i tropes italianes mentre el govern central negava els reforços fent palesa la desconfiança cap unes tropes manades des de el govern català. Arribat al govern Largo Caballero, jacobí socialista, ordenà la retirada. Si bé Menorca seguia fidel a la República, la pèrdua de Mallorca oferia a l'armada i l'aviació italiana i alemanya una excel·lent base de partida per fustigar el territori peninsular, especialment el Principat. Poc després, un cos expedicionari italià desembarcava a Cadis per combatre amb els alçats, també ho farien des de Lisboa oficials alemanys i un fort contingent de llur aviació: la "Legió Còndor". També el dictador portuguès autoritzava la participació d'un contingent. Un total de uns 60.000 efectius estrangers.

La República, mancada de material militar, li calgué comprar a França alguns excedents de la I guerra mundial i avions també obsolets, mentre que Alemanya i Itàlia entregaven als colpistes artilleria i avions de la màxima modernitat. Fou així que s'enfrontà un exèrcit equipat com en la I guerra amb d'altre equipat amb el material de la segona. Si bé és cert que a principis de 1937 la República comprà, a preu d'or material soviètic, aquest fou destinat a unitats ideològicament afins, és a dir, a les manades per comunistes i destinades a la defensa de Madrid.

Pel costat republicà reberen l'ajut, fins el 1938, de voluntaris de molts països agrupats sota el nom de "Brigades internacionals". El nombre total fou d'uns 35.000 dels que prop de la meitat resultaren morts o ferits greus. A diferència del ban nacional, aquests brigadistes no tenien cap suport dels seus estats, ans l'hostilitat, com en el cas dels britànics o nord- americans de la brigada "Abraham Lincoln" que immortalitzà Hemingway en la seva obra "Per qui toquen les campanes" i mentre la Societat de Nacions gestionava la possible pau, els britànics, preocupats per la possible expansió socialista i comunista, imposava un "Comitè de no intervenció" per impedir el subministrament de material bèl·lic i de recursos humans als contendents. En la pràctica, aquest comitè només controlà les trameses als republicans i no pogueren o volgueren impedir les trameses de l'eix al bàndol nacional.

L'únic país que és posà incondicionalment al costat de la República fou el Mèxic de Lázaro Cárdenas que envià l'ajut militar i humanitari que llur potencial li permeté.

Catalunya, arsenal de la República. Bombardejos aeris i navals.

Pel decret del 24 d'octubre de 1936, els mitjans de producció foren col·lectivitzats, però no la propietat urbana, encara que fou obligada a la reducció del 50% de l'import dels lloguers. La major part de les esglésies foren saquejades i el culte interromput mentre les patrulles de control, majoritàriament dominades per la FAI i el POUM dominaren la situació i els incontrolats i oportunistes aprofitaven el desori per perseguir religiosos i suposats partidaris del cop, malgrat els esforços del govern de la Generalitat i de l'ajuntament de Barcelona (Carles Pi i Sunyer) per controlar-ho. Aquesta situació donaria lloc als fets de maig de 1937. La conversió de l'indústria catalana per subministrar armes i municions a l'exèrcit republicà i les milícies la convertí en objectiu militar dels bombarders italians i de les unitats navals, entre elles el creuer "Balears", que el 6 de març de 1938 fou enfonsat per unitats republicanes en aigües d'Eivissa. Al principi, atacaren les indústries, a partir de 1937 però, foren bombardejos indiscriminats per tal de terroritzar a la població civil de la reraguarda i desmoralitzar als combatents al posar en perill la vida dels seus parents i amics.

Els fets de maig de 1937. S'imposa el "Primer, guanyar la guerra".

L'esforç militar republicà és concentrà en la defensa de Madrid i de València i el front d'Aragó restà convertit en secundari, estrictament defensiu i malgrat èxits com la presa de Belchite (6 de setembre de 1937), el govern central no tingué interès en ocupar Saragossa i Osca. Les tensions entre els qui volien aplaçar la revolució social per guanyar la guerra (Generalitat, amb ERC, PSUC, UGT i part de la CNT) i els que consideraven que calia fer la revolució per guanyar la guerra (FAI i POUM i una part de la CNT) s'anaven fent dia a dia més abismals i un episodi de relativa importància, l'expulsió dels anarquistes que ocupaven l'edifici de telèfons de Barcelona, motivà una guerra dins de la guerra, especialment a Barcelona.

Elements incontrolats, alguns d'ells delinqüents controlats pel general Martínez Anido, convertits en agitadors, continuaren llurs activitats pretesament revolucionàries amb segrestos i assassinats de persones catalanistes i catòlics. A l'abril, els carrabiners és feren càrrec de les duanes i el 25, un dirigent del PSUC, Roldan Cortada, fou assassinat: el 27, la policia de la Generalitat és feu amb el control d'amples zones dominades pels membres de la FAI, amb algunes víctimes.

El dia 3 de maig, el conseller de seguretat, Artemi Ayguadé, ordenà ocupar l'edifici de la telefònica, des de on la FAI controlava totes les comunicacions. Hagué un enfrontament i avisats els sindicats i ateneus llibertaris, aviat milers de milicians és distribuïren per tota la ciutat i s'enfrontaren amb la policia. Testimoni excepcional d'aquests fets fou Eric Arthur Blair; "George Orwell" que ho reflexa en el seu llibre "Homage to Catalonia".

La tramesa de forces de seguretat des de València inclinà el resultat a favor de l'aliança d'ERC i PSUC, encara que permeté al govern central controlar l'ordre públic al Principat. Les conseqüències foren, per una banda, la fi del terror dels incontrolats, per l'altra, el debilitament del front d'Aragó, amb la deserció o detenció de nombrosos efectius de les milícies de la CNT i POUM. Els dirigents successors de Durruti, desautoritzaren l'acció dels seus companys i com a resultat l'anarquisme perdé llur influència. També el POUM fou dissolt i desapareguts els seus dirigents, enemics declarats del PSUC stalinista.

Els fets de maig costaren uns 500 morts i més de 1000 ferits, a banda de molts empresonats.

Presa de Lleida pels nacionals. Supressió de l'Estatut.

L'ofensiva nacional obligà al replegament republicà fins a una línia defensiva establerta als rius Segre i Noguera Pallaresa i posà les grans centrals hidroelèctriques en mans dels primers. L'atac sobre Lleida, sotmesa a ferotges bombardeigs aeris, facilità l'ocupació de la ciutat el 3 d'abril de 1938 i el dia 5, Franco emetia un decret que derogava l'Estatut -*"en mala hora concedido por la República"*- s'anticipava una implacable persecució del fet diferencial català. Poblacions com Balaguer, Tremp, Sort i la vall d'Aran son ocupades i el general Sagardia és converteix en el botxí del Pallars.

Una línia de defensa s'estableix des de la Seu d'Urgell, els republicans suporten en difícils condicions, durant nou mesos, l'assalt dels nacionals. Pobles com Tírvia, son ensorrats per les bombes i l'artilleria.

Mentre, les tropes navarreses i marroquines han arribat a la mediterrània, separant el país Valencià de Catalunya per Vinaròs i ocupant Ulldecona i Gandesa.

La República és veu abandonada a la seva sort. I el 28 de setembre, ja en plena batalla de l'Ebre, que resultaria decisiva, rebé el cop mortal: el pacte de Munic significava l'abandó de les democràcies a les mans de Hitler i Mussolini que les qualificaven *"de insignificantes gusanos"*. Al costat de Txecoslovaquia, entregaven la república espanyola.

Foren inútils les protestes dels militars francesos, com la del cap de l'exèrcit, Gamelin, partidari d'una intervenció militar de França al costat republicà. Europa volia la pau a qualsevol preu i aquest seria l'esclat de la segona guerra mundial.

Batalles de l'Ebre i del Segre. Ofensiva sobre Catalunya.

No només és lliurava la guerra als fronts, també a la reraguarda. Les poblacions catalanes foren objecte de bombardejos continus per part de l'aviació i les poblacions costaneres pels canons de les unitats navals. Tancada la frontera amb França i bloquejada la costa, mancaven els proveïments militars i també els queviures i la població, augmentada pels nombrosos desplaçats, passà fam i tota mena de privacions. El 25 de juliol, els republicans, sense cobertura aèria i amb una minsa artilleria, travessen l'Ebre i sorprenen a les forces nacionals que tenen que recular prop de trenta Quilòmetres. S'inicia una batalla de desgast, amb uns tres cents mil combatents que perdurarà fins el 16 de novembre. Deixarà exhaust i sense possibilitats de resposta a l'exèrcit republicà del nord. Mentre, a requeriment de la Societat de Nacions, és retiren els brigadistes internacionals, que el 15 de novembre s'acomiadem a Barcelona.

El 23 de desembre comença una ofensiva total sobre Catalunya que no te aturador possible, donada la total superioritat de foc dels nacionals. Implacablement, cauen les poblacions: el 13 de gener, Tortosa i el 15 Tarragona i Reus, el 26 Barcelona, el 4 de febrer Girona, el 6 la Seu d'Urgell, el 9 Figueres i el 10 Puigcerdà i La Jonquera. Acaba la guerra a Catalunya i comença la repressió per la Llei de Responsabilitats polítiques signada el 9 de febrer.

El primer d'abril de 1939 és donà per finida la guerra. Abans, el 27 de març, com una mostra d'agraïment, el govern de Franco, signava amb Alemanya i Itàlia, el "Pacte Antikomintern" i les potències europees, sense esperar la fi del conflicte, reconeixien el govern de Burgos i aquest rep els telegrams de felicitació de Hitler, Mussolini i Pius XII.

Mentre Ramon Serrano Suñer, el "cuñadisimo" declarava a l'ambaixador alemany, preocupat per la sort de Barcelona: "*Barcelona es una ciudad muy enferma, pero nosotros tenemos la medicina para curarla*" preludi d'una repressió i càstig total i Queipo de Llano declarava que "*Convertiremos Madrid en un jardín, Bilbao en una fábrica i Barcelona en un erial*" la guerra no finia per a molts milers. Més de mig milió fugien pels vessants nevats del Pirineu, per corriols i camins, fugint de les carreteres contínuament metrallades pels avions feixistes.

Imatges projectades:

19-01: Escenes del 19 de juliol de 1936 a Barcelona.

19-02: Cartell "Aixafem el feixisme" 1936

19-03: Els dos presidents: Companys i Josep Sunyol Garriga, del FCB, afusellat el 1936 per ésser president del Barça.

19-04: Fotografia del llegendari dirigent de la CNT Buenaventura Durruti.

19-05: La unió del alt clergat amb els alçats aviat fou palesa.

19-06: Bombes sobre Lleida el 1937.

19-07: Azaña i Negrin abans volien una Espanya feixista que una Catalunya Independent.

19-08: Bombardejos de Barcelona el maig de 1937.

19-09: Situació dels fronts de batalla el març de 1937.

19-10: El 28 de febrer de 1937 desfila l'exèrcit popular de Catalunya.

19-11: Govern de la Generalitat l'abril de 1937 abans dels fets de maig.

19-12: La repressió al Pallars a càrrec del general Sagardia.

- 19-13: *Combats als carrers de Lleida el 3 d'abril de 1938.*
- 19-14: *Caces Messersmits alemanys, del darrer model a la Legió Còndor.*
- 19-15: *Víctimes de les bombes a Barcelona, el 1938.*
- 19-16: *Repressió de la llengua catalana a la zona nacional.*
- 19-17: *Comiat als brigadistes internacionals a Barcelona, el 1938.*
- 19-18: *Escena de la batalla de l'Ebre, 1938.*
- 19-19: *Escenaris de la batalla de l'Ebre.*
- 19-20: *Pacte de Munic: Chamberlain, Daladier, Hitler, Mussolini, Ciano.*
- 19-21: *Moviments militars a Catalunya el 1939.*
- 19-22: *Entrada a Barcelona dels primers contingents nacionals.*
- 19-23: *Octubre de 1938: Víctor Manuel III i Mussolini reben les tropes Italianes tornades d'Espanya.*
- 19-24: *Juan Negrin, cap de Govern republicà, 1939.*
- 19-25: *Entrada de les tropes nacionals a Barcelona, 26 gener 1939.*
- 19-26: *Estampes de l'exili de 1939.*
- 19-27: *6 de juny de 1939: Queipo de Llano, Goering i Hitler, en el retorn de La Legió Còndor a Alemanya.*
- 19-28: *Alemanya, 6 de juny 1939: 18.000 membres de la Legió Còndor Desfilen davant els jerarques nazis i espanyols.*
- 19-29: *Èxode republicà el gener de 1939.*
- 19-30: *Bombardeig de Roses a principis d'any de 1939.*
- 19-31: *Continua l'èxode republicà cap a França.*
- 19-32: *Puigcerdà bombardejada sota l'observació dels francesos.*
- 19-33: *Els camps de concentració improvisats a les platges, esperen als Refugiats republicans.*
- 19-34: *Imatge trista de l'èxode: un avi amb la néta arriba a la frontera.*